

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2014

Neviditeľní kapitalisti (úvaha o prehliadnuteľnosti ľudského kapitálu)

"Sloboda a demokracia sú fajn - jasné, že nikto nechce ostatné drôty na hraniciach. Ale oslavovať kapitalizmus je úplne na smiech." - kývol Karol pohárom piva smerom k obrazovke s titulkom reportáže "25. rokov nežnej revolúcie".

Môj spýtavý pohľad ho prinútil vysvetliť: "Veď nikto žiadny kapitál nevlastní. Pár veľkých firiem má všetko, a bežný človek môže akurát tak pre nich otročiť."

"Nemyslím si, že rozumieš pojmu kapitál...", začal som.

"Ale áno", prerušil ma trochu otrávene, "ja viem, že v teórii to funguje krásne - každý má nejaký kapitál, všetci spolu slobodne a dobrovoľne obchodujú, každý sa má lepšie ako na začiatku, bla bla. Ale v skutočnosti má pár bohatých všetko a ostatní nemajú nič."

"Dobre, vezmime si ako príklad teba. Tvrdíš, že nič nemáš, a zarábaš si *otročným* pre niekoho, kto má kapitál" - nadhodil som, Karol prikývol na súhlas a naznačil aby som prešiel k veci. "Keby to bola celá pravda, tak to znamená, že zajtra môžem zobrať ktoréhokoľvek dospelého človeka na tejto planéte - vrátane krováka z Afriky - posadiť ho na tvoje miesto, a za rovnaký odpracovaný čas dostane tvoju výplatu?"

"Jasné, že nie. Musel by vedieť programovať." - odvetil bez zaváhania.

"Presne tak. A ešte vedieť po slovensky, po anglicky, čítať, písať, rozumieť technickému textu, všeobecne pracovať s počítačom, a ešte v tom všetkom mať aj porovnateľnú prax ako ty. To je tvoj kapitál."

"To nie je kapitál, to je know-how.", oponoval Karol opäť trochu otrávený samozrejmosťou mojej myšlienky.

"Kapitál je výrobný prostriedok, nič viac, nič menej. Know-how alebo ľudský kapitál, nazvi to ako chceš, je to výrobný prostriedok. Tvoj zamestnávateľ si ho od teba jednoducho prenajíma - spolu s tvojim časom, lebo povaha tvojho konkrétneho kapitálu je taká, že je od teba neoddeliteľný."

"Dobre, ale to môžeš povedať o každom a vždy. Ľudia vždy niečo robili, akurát, že v minulosti mali k tomu aj svoju pôdu, dobytok, statky, remeselné dielničky... "

"A tým chceš povedať, že mali viac ako ty alebo ja? Pozri sa na to takto: kapitál v tvojej hlave vie mesačne vyrobiť približne hodnotu peňažne vyjadrenú na tvojej výplatnej páske ako *Cena práce*. Toľko je tvoj zamestnávateľ ochotný za jeho prenájom zaplatiť, takže menej to nebude. A keby to bolo výrazne viac, iný zamestnávateľ by ti toľko ponúkol. Aby si nepovedal, že je v tom aj čas, odrátajme približne hodnotu času bez kapitálu - minimálnu mzdu. Koľko to dáva?"

"Nejakých 2000", odhadol Karol po krátkom zamyslení.

"Fajn, takže 24 tisíc za rok. V eurách je to samozrejme len arbitrárne číslo, ale predstav si, koľko vecí si vieš kúpiť za 24 tisíc. Napríklad len jedla a zábavy. To je majland. Vieš koľko pôdy by v minulosti ten statkár potreboval, aby vyrobil rovnakú hodnotu? Ja tipujem, že dosť. Dokonca si dovoľím tvrdiť, že aj dnes by to bol slušný kus. Takú hodnotu má tvoj kapitál. Je jedno, či ho vidno alebo nie. To, že dnes vlastniš radšej know-how ako pole je jednoducho tým, že je treba vyrobiť viac vecí, na výrobu ktorých treba skôr tvoj kapitál, ako pôdu. Pred 150 rokmi pracovalo v poľnohospodárstve 90 ľudí zo 100, aby vyrobili dostatok jedla. Dnes sú to dvaja zo sto. Načo by dnes každému bolo pole? Jednoducho vlastníme iný typ kapitálu, lebo chceme spotrebovať iné veci - služby."

"Dobre, dajme tomu. Ale know-how deťom neodkážeš keď zomrieš."

"To je pravda. Ale pozri sa na to z druhej strany. Ak ti niekedy rodičia neodkázali ten statok, tak si nemal nič. Ale dnes sa dajme tomu programovať naučíš doslova za pár eur vo voľnom čase, a vyčaroval si kapitál, ktorý dovtedy nejstvoval. Denne to robia milióny ľudí. V tom istom čase v akom sa za milióny postaví nová fabrika, vzniknú ďalšie milióny v ľudskom kapitáli takmer z ničoho - za cenu papiera na knihy a času."

"Ale to nemá nič spoločné s kapitalizmom. Za sociku sa predsa tiež ľudia učili, zlepšovali sa, mali ten tvoj *kapitál*, tak kde je rozdiel?"

"Kapitál bol. Otázka znie, kto ho vlastnil..."

"Tvoj ľudský kapitál predsa vždy môžeš vlastniť len ty, je v tvojej hlave."

"Ako sa to vezme. Zober si ako príklad pole. Máš k nemu vlastnícky list, je tvoje. Ale máš zákaz na ňom stavať, zákaz na ňom pestovať, máš na ňom dovolené len - čo ja viem - organizovať pikniky. Stále by si povedal, že je tvoje?"

"Prinajlepšom z polovice, z druhej ho prakticky vlastní ten, čo vydal tie zákazy."

"Presne tak. Takže keď ľudom zakážeš študovať čo chcú, podnikáť, robiť hudbu a umenie aké chcú..."

"Rozumiem. Takže po osemdesiatom deviatom sa neprivatizovali len fabriky, ale aj hlavy", odvetil Karol pobavene a po krátkej chvíli doložil: "Takto som sa na to nepozeral, uznávam. Ale stále mam pocit, že ide viac menej o slovičkárne, alebo odborný žargón z ekonómie. Nemá žiadny praktický zmysel nazývať vzdelanie alebo skúsenosti kapitálom."

"Ako sa to vezme. Nazvať veci pravým menom veľakrát otvára predtým nevidené súvislosti."

"Například?"

"Například... si zober dvoch ľudí, Jožka a Petra. Obaja práve skončili strednú školu a rozmýšľajú čo ďalej. Jožka bavia počítače, takže by chcel ísť na vysokú na informatiku a byť programátor. Peter má rád autá, rád a dobre šoféruje, takže by si chcel kúpiť dodávku alebo rovno kamión, a robiť dopravu po Európe. Povedal by si, že jeden je nejakým spôsobom nadradený alebo lepší ako ten druhý?"

"Nie, ale nevidím súvislosť..."

"Súvislosť je taká, že obaja chcú a potrebujú investovať do kapitálu. Jeden do ľudského - naučiť sa programovať, a druhý do fyzického - kamiónu. Obaja to robia preto, že veria, že získaný kapitál im bude prinášať vyšší zisk, ako keby išli rovno teraz niekam pracovať. Nie je v tom žiadny principiálny rozdiel."

"Asi nie, a?"

"A jednému jeho investíciu do potrebného kapitálu zatiahne štát z peňazí daňových poplatníkov, kým druhý nedostane na kamión nič. Možno dostane úver z banky, ak spraví dobrý podnikateľský plán a bude mať šťastie."

Karol bol nečakaným zvratom viditeľne zaskočený a pokúšal sa nájsť v argumente chybu. Napokon samozrejme odvetil: "Ale veď on bude potom tiež platiť dane a tak vlastne to štúdium splatí."

"To bude aj Peter, či nie? A on nič nedostal. Dá sa povedať, že splácajú pol-na-pol to Jožkove."

"Ani nie pol-na-pol, vysokoškolákov je malá menšina."

"Presne tak, chudobnejší platia vzdelanie - kapitál zabezpečujúci vyšší budúci príjem - bohatším. Degresívna daň, nech sa páči."

"No dobre, ale vzdelanie je proste iné, mali by sme chcieť viac študovaných ľudí, tak to dotujeme. Zober si, koľko ľudí by si nemohlo vysokú školu dovoliť, keby nebola zadarmo."

"Nie zadarmo, za peniaze daňových poplatníkov. Predstav si, že od zajtra by si štát povedal, že zaplatí kamión každému, kto bude chcieť. Pochybuješ o tom, že by zrazu každý chcel kamión? A pozor, nedostal by ho na podnikanie. Nemusel by na ňom vôbec jazdiť - štát by netrval na tom, aby si ho využil, tak ako nikoho nezaujímá, či robíš to, čo si vyštudoval. Otázka znie - o koľko kamiónov viac by sme mali, pričom každý na ktorom sa nejazdí sú vplytvané peniaze?"

"Neviem, asi o veľa viac..."

"To je pointa - nikto to nevie. Nedá sa to vedieť. Možnosť vedieť to si stratil v momente, ako si kamión prestali kupovať len ľudia, ktorí skutočne veria tomu, že im ho bude treba, lebo je pre jeho služby na trhu miesto."

"Chápem. Zapeklité. Tuším som ten *kapitál* podcenil. Tak teda na to, že nedotujeme aspoň kamióny.", zdvihol pohár s posledným dúškom piva.

"Zatiaľ...", štrngol som.

Táto úvaha je záverečnou esejou Akadémie klasickej ekonómie 2014. Obsahovo je zamyslením nad nevšedným pohľadom ekonómie na všedné problémy, a formou je voľne inšpirovaná dielom H.Hazlitta: "Návrat starých časov".